

NÅR

NOE

GÅR

GALT

FORTELLINGER

OM SKAM

SKYLD OG ANSVAR

I HELSETJENESTEN

Terje Mesel

Moralsk bærekraft i risikosoner

Seminar

Fylkesmannen i Agder
Grimstad, Oktober 2018

Terje Mesel

Forsker/professor i etikk
ABUP – Sørlandets sykehus
Universitetet i Agder

Terje.mesel@uia.no

[Se link for mer informasjon](#) om papir- og digitalutgave på Cappelen Damm Akademisk. Evt. Søk på CDA.no

Når mor, med ansvar for Ida 5 år og Thomas 10 år, ikke vil fortelle dem at hun snart kommer til å dø av kreft

Når Helene taper tryggheten gjennom sykdom og død – og føler seg overlatt til seg selv.

12 år gamle Fredrik må bli voksen altfor fort for å passe på søster Thea

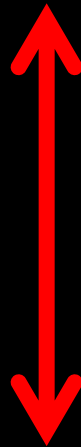

Å være den ansvarlige profesjonelle:

- Når noen spør hvor vi som profesjonelle var.
- Når vi låses fast og ikke har hjemmel til å gripe inn eller greier å gripe inn.
- Når det går galt, når barn føler seg sviktet, og det er vårt ansvar

En akse

– Svarteper-strategier og forsvarsposisjoner

– Lederinitierte kollektive strategier som har ansvar, mestring og læring som mål

Moralsk bærekraft

Når man kan utøve godt faglig arbeid over tid uten å moralsk sett utarmes

I risikosoner

Når arbeidet er av en slik art at det potensielt sett kan påføre skade på pasienter, kolleger og den profesjonelle aktøren selv.

Sykdom- sårbarhet -- verdikering –asymmetri
Overdrevne forventninger

TILLITEN

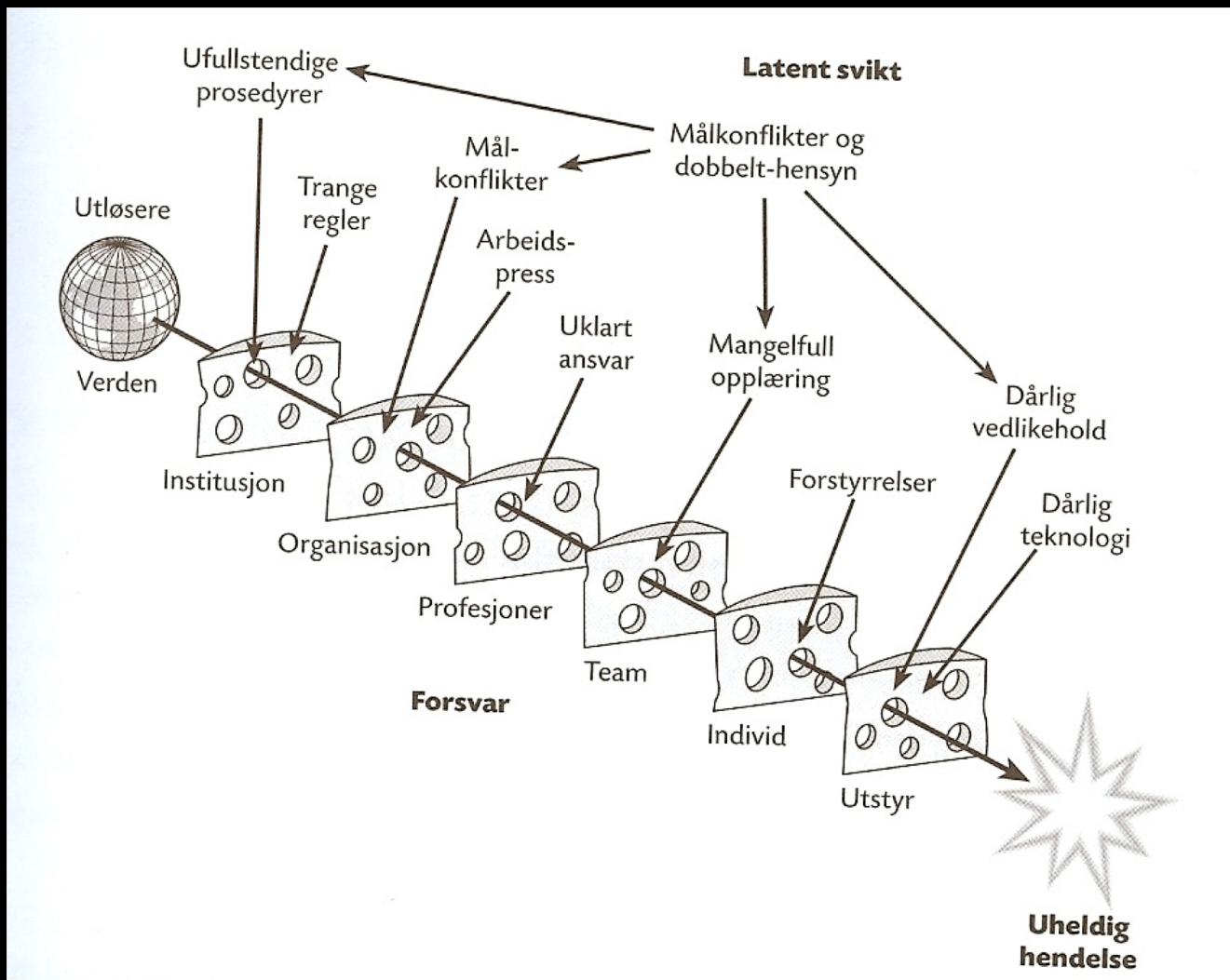
Når samhandlingen svikter
Når vi ikke er i stand til å hjelpe slik vi vil
Når barna/de pårørende føler seg sviktet
Flaks/uflaks

Impure agency

Når de beste intensjoner og god faglige dømmekraft
fører til det det verst tenkelige resultat.

Når noen føler seg sviktet

- Tillit i spill – enten det er faktiske feil, regelbrudd, illusjonskollaps (Janoff – Bulman), osv.
- Tilliten mellom profesjon/befolkning – et gudestoff som må forvaltes med omhu.
- Tilliten er vel så mye knyttet til håndteringen av det som er skjedd, som til det som faktisk er skjedd.
- Opplevelse av svikt/feil er ikke det samme som svikt/feil

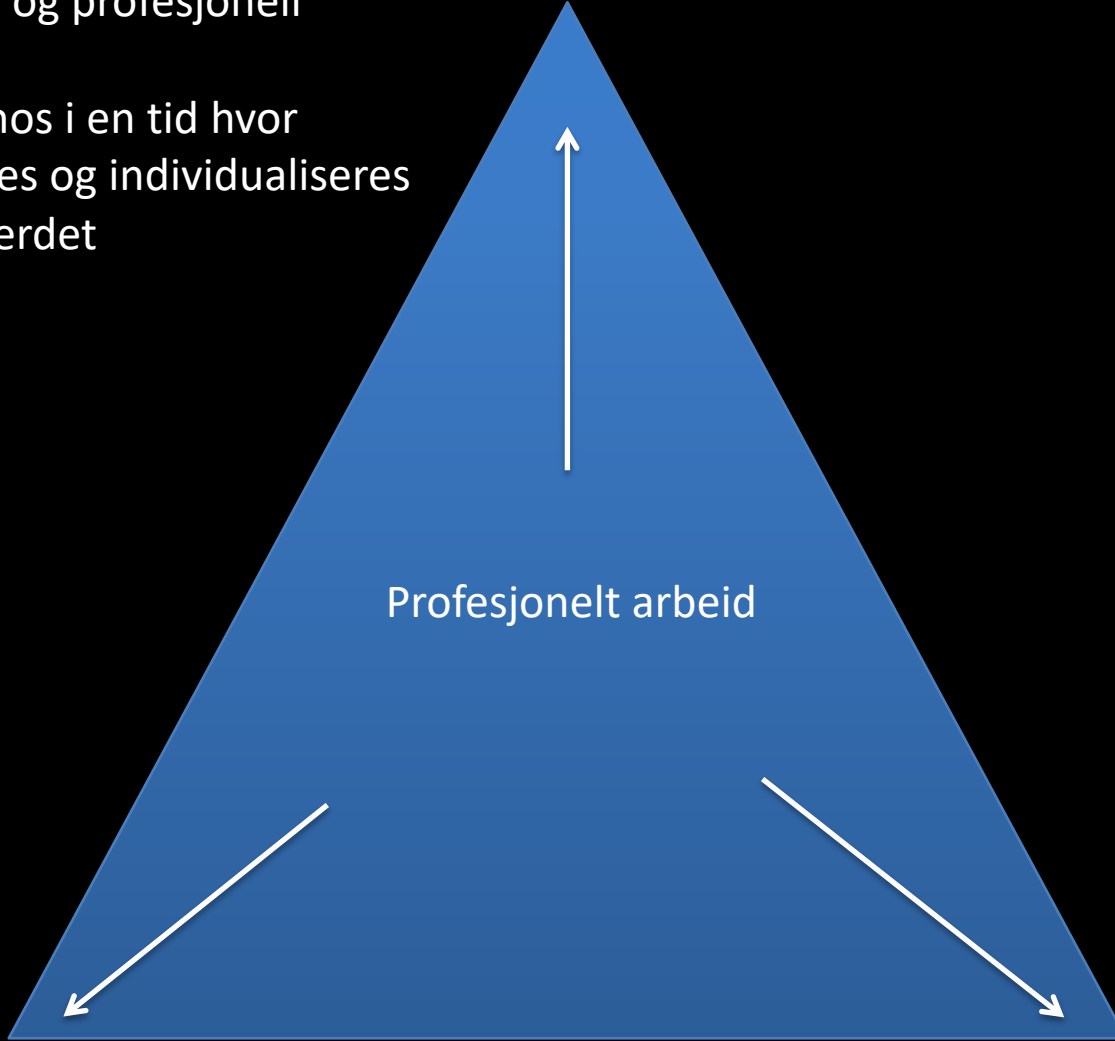

- Kan vi regulere oss til et profesjonelt arbeid som sikrer tjenestemottager/pasient/pårørende?
- The inherent fallibility....

Det gode arbeidet - mellom
forvaltning, klient og profesjonell

Profesjonenes ethos i en tid hvor
normer pluraliseres og individualiseres
på alle sider av gjerdet

Marked

Profesjon

Mottaker/kunde/pasient/klient

Fenomen i spill

- **To kategorier**
 - Ansvar og skyld - uklare grenser og harde dommer
Den strenge dommeren
- **To følelser**
 - Skyld- og skamfølelse - om moralske måleinstrument
-Per P og den kvinnelige pasienten
Et fortettet døgn i distriktspraksis
- **To mekanismer**
 - Syndebukker og tilskuere – om skjulte moralske mekanismer
 - *Oda O og de pårørendes sorg*
Balansekunstneren

Ansvar

- **Selvbestemmelse**
- **Tilsvare-** et svar på spørsmålet om hvorfor du handlet som du gjorde
 - erkjennelse av krav på begrunnelse
 - erkjennelse av at du er rett adresse
 - vilje til å svare
- **Answaret kommer først**

Stol aldri på autoriteter!

Anna og den strenge dommeren...og oppgaven

Schoeman, F. (1987). *Responsibility, character, and the emotions: new essays in moral psychology*. Cambridge: Cambridge University Press.

Ansvarsutøvelsen

- **Erfaringen fra ombudet**

- Pårørendes behov
- Når man ikke tar ansvaret, arroganse, taushetskultur - den doble krenkelsen

- **Funn i studien**

- Når man tar ansvar
- Hvorfor man trekker seg
- Etterlysningen, ledere og tause kolleger
- Klinikken som mestringsarena eller skamforsterker

Skyld (klanderverdighet)

- Historisk situert, personlig
- Optimalt of/on eller et kontekstuel rimelighetskriterium?

Den strenge dommeren

Ansvar i
moralske
risikosoner

Skyld og
skyldfølelse
Andreorientert

Kalibreringen

Personligheten

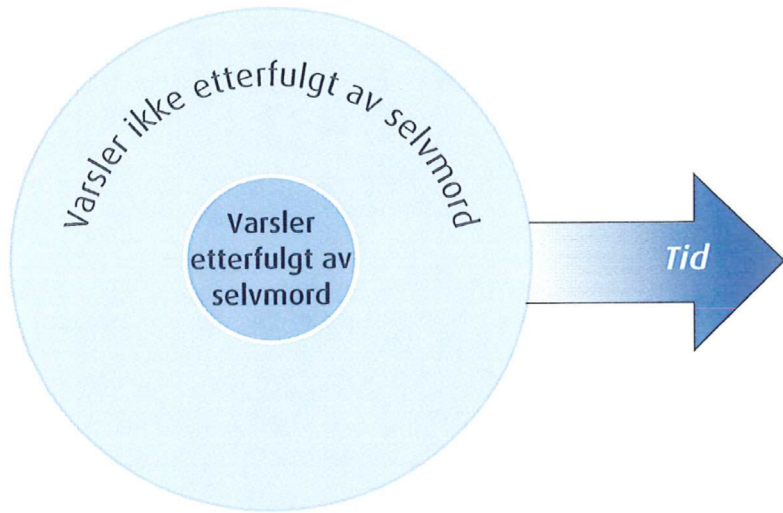
Selvorientert skam på
viktigste arena

Det etiske valget

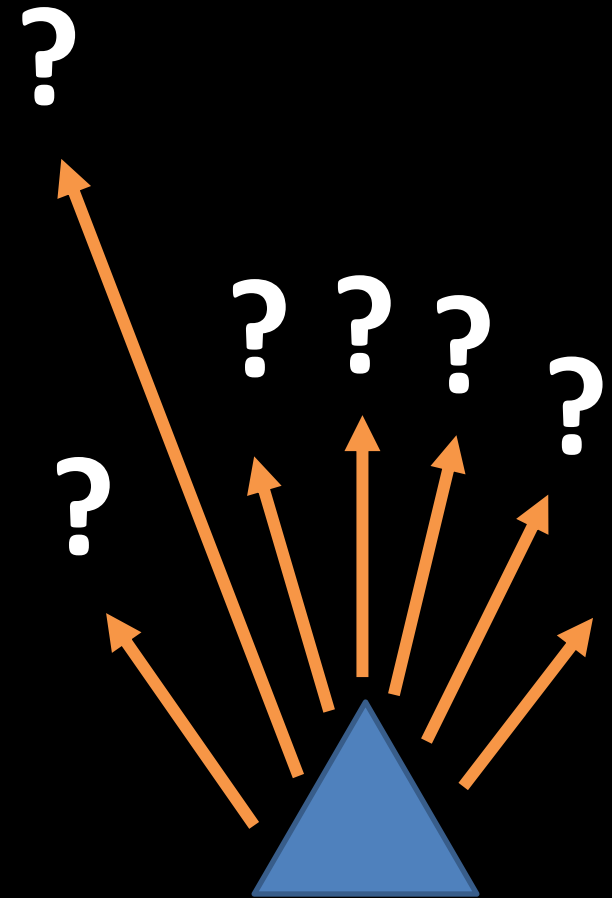
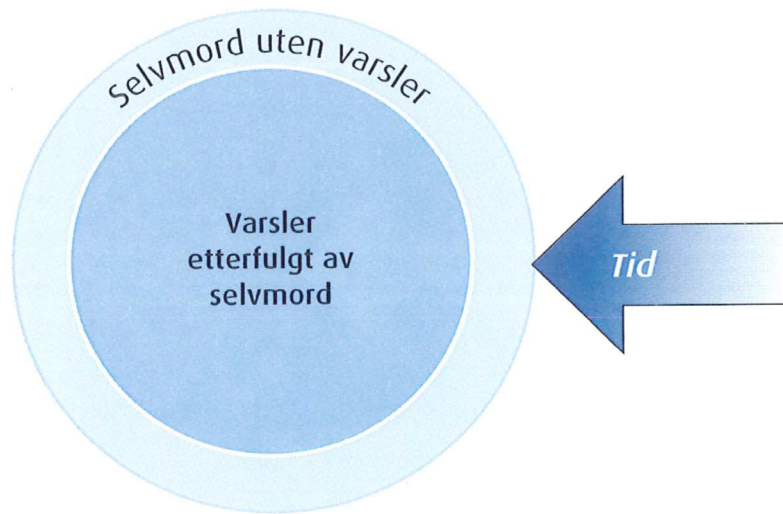
Identifikasjonen

Smiley, M. (1992). *Moral responsibilities and the boundaries of community*. Chicago: The university of chicago press.

Prospektivt perspektiv

Retrospektivt perspektiv

Varierende bærekraft i profesjonskulturene

Den moralske vekten er større enn antatt

Moral distress-
forskningen
Moralsk slitasje

Nivellering, trivialisering,
kortvarig moralsk anestesi

Moral crescendo og
empatifall

?

Oppsummering

- **Ansvaret for bærekraft er en del av samfunnsmandatet.**
 - Det er kollektivt og må deles
 - Ansvar for å holde oppgaven i syne er kollektivt/delt
- **Når noe går galt, svikter eller blir for mye**
 - Løp til, ikke løp bort.
 - Bidra til gode oppgjør
 - Bidra til mestring
 - Vær åpen internt og eksternt

I risikosoner er taushet verken heroisk, produktivt eller bærekraftig. Det bør heller ikke være forventet.

When the canaries keel over...

D. Hilfiker Healing the wounds